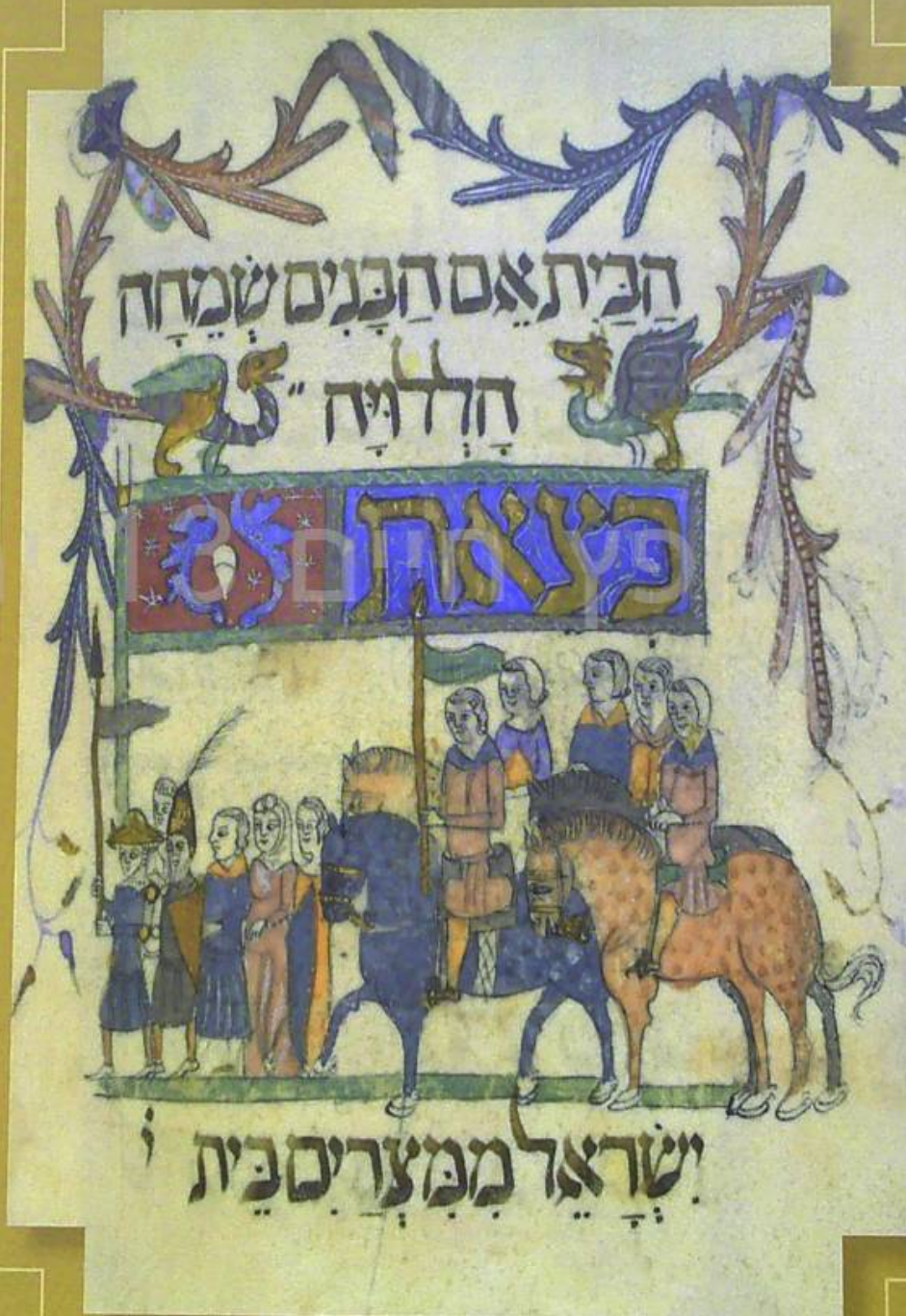

פירוש רש"י למסכת ביצה

תוכן העניינים

9	הקדמה
	מבוא
13	פרק ראשון: בעלות רש"י על הפירוש למסכת ביצה
18	פרק שני: זמנו של הפירוש למסכת ביצה
26	פרק שלישי: עדי הנוסח של הפירוש למסכת ביצה ויחסם זה לזה
62	פרק רביעי: תוספות בעדי הנוסח של הפירוש
71	פרק חמישי: נוסח פירוש רש"י בספרי הראשונים
77	פרק שישי: נוסח פירוש רש"י המובא על הלכות הרי"ף
85	פרק שביעי: פירוש רש"י ונוסח התלמוד
91	פרק שמיני: חיבורים וחכמים הנזכרים בפירוש רש"י
95	פרק תשיעי: שונות
	הלעזים, הלכה ומנהג וריאליה בפירוש רש"י, דיבור המתחיל, התרשים בדף יא ע"א, תיקוני הצנזורה, הכתורות: מתני', פיס', גמ', מילוי השורה
110	פרק עשירי: עקרונות המהדורה
	הפנים, שינויי הנוסח, הפירושים, הפתיחות לפירוש רש"י, קיצורים וסימנים
121	גוף החיבור
519	נספח: קטעי פירוש רש"י במקצת עדי נוסח
	מקור ז (קטעים), מקור זז (קטעים), מקור ח (קטעים), מקור י (קטעים), מקור ל, מקור מ, מקור ס, מקור צ (קטעים)

ביבליוגרפיה	600
ספרי המקור	603
גאונים וראשונים	606
אחרונים על מסכת ביצה	607
אחרונים אחרים	620
מחקרים	623
כתבי היד	636
מפתח המקורות	645
מפתח כללי	
מפתח הלעזים	

הקדמה

פירוש רש"י לתלמוד מהווה כלי עזר יסודי להבנת התלמוד בכל מרכזי התורה בישראל כבר למעלה מתשע מאות שנה. ישנה חשיבות בפרסום מהדורה ביקורתית של פירושי רש"י לכל המסכתות שפירש, וזאת משלושה נימוקים. ראשית, נוסח הדפוס המצוי כיום מבוסס על נוסח הדפוס הראשון שזמנו לפני למעלה מחמש מאות שנה ועל נוסח הדפוסים הבאים אחריו. בנוסח המצוי נפלו שינויים לעומת הפירוש המקורי שיצא מתחת ידו של רש"י, הן כאלה שכבר היו בדפוס הראשון והן שחדרו מאוחר יותר. שינויים אלה עשויים להיות משמעותיים להבנת דברי רש"י, ומשום כך קיים צורך להגיע לנוסח מדויק יותר של הפירוש, נקי מכל השינויים והשיבושים שחלו בו במשך הדורות. את זאת ניתן לעשות באמצעות השוואת עדי הנוסח של הפירוש זה לזה וניתוח ההבדלים ביניהם. שנית, ישנם לעיתים חילופי נוסח בין העדים העשויים לסייע בהבנת דברי רש"י, שכן יש שעד נוסח אחד מבהיר משמעותו של נוסח אחר ויש בכך סוג של פרשנות. ושלישית, המהדורה מציגה לפני הלומד את הנוסחים השונים, וכך יכול הוא לברר אם הנוסח שהוא מכיר תקין או שישנה מסורת של נוסח אחר באחד העדים.

פירוש רש"י למסכת ביצה נשתמר בכתבי יד רבים יותר מכל פירושי רש"י למסכתות התלמוד. בספריות ברחבי אירופה ובארצות הברית ישנם שמונה כתבי יד המכילים את כל הפירוש או את רובו; כתב יד כמעט שלם המורכב משילוב של שני כתבי יד חלקיים, ודפוס קדום שלם. מצויים גם שמונה כתבי יד ודפוס קדום המכילים קטעים קצרים מהפירוש. עדי הנוסח הם מהמאות הי"ג-הט"ו. נוסף על כל אלה, קטעים מהפירוש מצוטטים בפירוש רש"י המובא ברי"ף, בספר עין יעקב ובחיבורי הקדמונים על המסכת. בחיבור זה נעשה ניסיון צנוע להגיש ללומד מהדורה ביקורתית של פירוש רש"י למסכת ביצה, המציעה נוסח נקי ומדויק יותר של הפירוש מזה שבגמרות המודפסות כיום. המהדורה מנסה להתחקות אחר הנוסח האותנטי של הפירוש מתוך בחינת עדי הנוסח המצויים לפנינו. הספר מורכב משני חלקים. החלק הראשון הוא המבוא, בו תוארו עדי הנוסח ונדונו היבטים שונים הקשורים בפירוש רש"י למסכת ביצה. החלק השני הוא המהדורה, והיא כוללת את גוף הטקסט (הפנים), מדור שינויי הנוסח המבוסס על כל עדי הנוסח הישירים, ומדור נוסף ובו הערות המוקדשות לתולדות הנוסח של הפירוש וכן הערות פרשניות הנוגעות להבנת דברי רש"י. לשם פענוח מדויק של הכתב בעדי הנוסח השגנו צילומים איכותיים שלהם. את כתבי היד פרנקפורט דמיין וטוריגו,

מטעם ר' יהונתן אייבשיץ, היא שנמנה ליהנות מסכנת
בשלים אותה, כך הוא גם לגבי מסכת ביצה: היא יכולה להיות מסכנת
ולה, תלוי איך לומדים אותה. אנו תקווה שהספר ישמש הן את חוקרי רש"י ופירושו
לתלמוד הן את כלל הלומדים, ויקל עליהם בהבנת דברי רש"י על מסכת זו או בבחינת
וסח דבריו. במתכונת דומה לספר זה פרסמנו בעבר מהדורות ביקורתיות של פירוש
רש"י למסכתות מגילה, ראש השנה וסוכה.

תודתי נתונה בזאת למורי פרופ' יעקב ש' שפיגל על שניאות בחפץ לב לסייעני בכל עת
בהערותיו החשובות. גם ד"ר יעקב פוקס ייזכר לטוב.
הוצאת מוסד ביאליק קיבלה על עצמה להוציא לאור את הספר. תודה מיוחדת
לראש הוועדה המדעית של המוסד, פרופ' משה בר-אשר. האחראית על ההוצאה לאור,
גב' אורית ורטהיים-אלירן, טיפלה במסירות בהבאת הספר לדפוס.
ואלה אשר תמכו בהוצאת הספר: קרן משפחת איזנברג בראשות ר' שלמה איזנברג;
קרן בית שלום; הפקולטה למדעי היהדות באוניברסיטת בר-אילן בראשות פרופ' שמואל
רפאל; המרכז לחקר התורה שבעל פה ולהפצתה על שם ר' אברהם משה נפתל ורעייתו
חסיה לבית יפה ז"ל בראשות פרופ' דוד הנשקה; הקתדרה על שם ליבין בראשות
פרופ' ארנון עצמון; ד"ר דוד וימימה יסלזון; מר אלי גנאור; ידידי ד"ר יהודה אריה
ואסתר אלישבע אלטשולר, ואחרון חביב בן דודי פרופ' יצחק אהרן. יבורכו כולם ממעון
הברכות.

הספר מוקדש לרבתי היקרים שזכיתי ללמוד מהם בעבר: הרב אריה בינה, ראש
הישיבה התיכונית 'נתיב מאיר' בירושלים, והרב יהודה עמיטל והרב אהרן ליכטנשטיין,
ראשי ישיבת ההסדר 'הר עציון' באלון שבות. יהי זכרם ברוך.

ב"ה, תמוז תשפ"ג
המחלקה לתלמוד
אוניברסיטת בר-אילן

אהרן ארנד

מבוא

חיים 13 ירושלים

בעלות רש"י על הפירוש למסכת ביצה

מדפיסי התלמוד הראשונים באיטליה, בני משפחת שונצינו ואחריהם דניאל בומברג, קבעו פירוש קצר פשטני-מקומי לצד התלמוד. בומברג ולעיתים גם קודמיו נהגו לציין בשער הספר או בדברי החתימה שמדובר בפירושו של רש"י, ומאז ועד היום נשאר פירוש זה במקומו הקבוע בדפוס התלמוד. הועלו פקפוקים בדבר בעלות רש"י על הפירוש הנדפס למסכתות מסוימות, אבל אין מקום לפקפק בדבר ייחוסו של הפירוש למסכת ביצה.¹ אדרבה, ניתן להעלות ראיות שונות לכך שרש"י הוא מחבר פירוש זה. א. עדויות מעתיקים: בכמה כתבי יד יש עדות המעתיק בדבר בעלות רש"י על הפירוש. בראש מקור א כתב המעתיק בכותרת: 'יצ"ע מלאי"ס (=י"י צבאות עמנו משגב לנו אלהי יעקב סלה [תה' מו, ח]) אתחיל לכתוב פי' ביצה של רש"י. ומקור ג נפתח: 'בשם השם נעשה ונצליח פי' מסכת יום טוב לרבינו שלמה זצוק"ל. וכן במקורות הח: 'פירוש מסכת יום טוב לרבינו שלמה זצ"ל, וגם במקור ו: 'בשם אל מלך מטיב לכל טוב אתחיל לכתוב פירוש יום טוב לרש"י הצרפתי זצ"ל.² במקור ב פתח המעתיק דבריו בשיר קצר המסתיים באזכור רש"י: 'היסוד שלמה רב שלומינו ביאר בחוק יום טוב

- 1 ר' יהושע בר' יוסף אב"ד קרקוב (1593-1648) כתב בשו"ת פני יהושע (או"ח, חלק ב, סי' ד): 'ולבי אומר לי כי לא יצאו דברים אלה מפי התוספות כלל, אלא אחד מן המתחילין כתבו. וכן קבלתי כי רוב דברי רש"י ותוספות ז"ל בביצה הם מוטעים ומעורבים מפירושים אחרים'. כוונתו הייתה ביחס לנוסח דפוס בן ימיו של פירוש רש"י ותוספות שהיו לפניו, אך לעניות דעתנו דבריו ביחס לרש"י אינם נראים כלל. מוזר שהזכיר בדבריו את פירוש רש"י אף על פי שתשובתו שם דנה בתוספות. ובספר אחר שלו, מגיני שלמה, שבו תירץ קושיות תוספות על רש"י, כתב דברים דומים אך ללא אזכור רש"י (לג ע"א ד"ה 'וחכמים אומרים'): 'דברי התוספות שלנו שעל מסכת ביצה קבלתי שהן באין בערבוב מפירושים אחרים והרבה דברים לא יצאו מפיהם ז"ל. הוא מציין שהערכה זו קיבל, 'קבלתי', בלא לציין ממי קיבל. אחד מרבותיו היה מהר"ם ואולי ממנו שמע קבלה זו, אך גם מהר"ם לא התייחס לרש"י אלא לתוספות (על תוספות בדף ז ע"ב ד"ה 'דאמר'): 'כל לשון התוספות במסכת זו מגומגם ואינו מדוקדק'. הכינוי 'הצרפתי' לרש"י היה מצוי בתקופת הראשונים בארצות שמחוץ לצרפת, בעיקר בארצות המזרח. ראה אפטוביצר, ראבי"ה, עמ' 402-403; פרידמן, פירוש, עמ' 409-413.
- 2

משום אוכל גיד, ולוקה משום מבשל בשר בחלב, ולוקה משום אוכל בשר בחלב ולוקה משום הבערה.

הנה ביאור רש"י אצלנו לעומת ביאורו בפסחים מז ע"ב.

רש"י בפסחים	רש"י בביצה
לוקה משום מבשל גיד ביום טוב: בישול שאינו ראוי.	לוקה משום מבשל גיד: שהבשול אב מלאכה הוא ובשול גיד דבר האסור הוא ואינו ראוי לאכילה ועומד באיסור לא תעשה כל מלאכה דלא הותר אלא לצורך.
ולוקה משום מבשל בשר בחלב: אפילו הוא חול וקסבר יש בגידים בנותן טעם ובשר הם.	ולוקה משום מבשל בשר בחלב: לאו משום יום טוב הוא דמלקות דבשול יום טוב הא תנא ליה אלא אפילו הוא חול לוקה משום מבשל בשר בחלב דכתיב לא תבשל ג' פעמים אחד לאיסור אכילה ואחד לאיסור הנאה ואחד לאיסור בשול.
משום הבערה: שלא לצורך דהבערה מלאכה לעצמה ובישול מלאכה לעצמו.	משום הבערה: שהיא מלאכה לעצמה וקא סבר יש חלוק מלאכות ליום טוב ללוקות שתיים על שתי מלאכות משום יום טוב.

בשני המקומות ישנם אותם שלושה דיבורים, אך בביצה הביאור בלשון ארוכה וברורה יותר ומובאים המקורות בתורה ללאוין.

ג. ביאורים המובאים יותר מפעם אחת בפירוש.⁹ תכונה זו מצויה גם במסכתות אחרות, אם מעט ואם הרבה.¹⁰ ד. שימוש רב בלעזים לביאור מילים. מ' קטן ערך טבלה בדבר

וי' עד/עולם.³ במקור ק אין כותרת בשער המסכת, ובסופה, אחר פירוש המסכת, שמואל שטרסבורק, שמדבר על הכנת מסכת, באים דברי חתימה מאת המגיה ר' גבריאל שטרסבורק, שמדבר על הכנת הפס של 'הגמרא והפירוש והתוספות והמרדכי'. מילת 'הפירוש' מכוונת אל רש"י.⁴ מקורות דו מצויים תחילת הפירוש וסופו אך אין כלל אזכור של רש"י. בשאר המקורות א נשתמרו תחילת הפירוש וסופו. מהקרה הרבה שבין העדים שבהם מוזכר רש"י בין אלה שבהם הוא אינו מוזכר ברור שכל העדים הם של אותו חיבור, ומחברו על פי עדויות דלעיל הוא רש"י.

ב. ציטוטי ראשונים: הראשונים מהמאה הי"ב ואילך מרבים לצטט פירוש זה או במעט זהה לפירוש שלפנינו למסכת ביצה ומביאים את הדברים בשם רש"י, כדלהלן פרק חמישי. משמע שגם לדעתם מחבר הפירוש הוא רש"י.

ג. תכונות הפירוש: הפירוש למסכת ביצה כתוב בסגנון פירוש רש"י לתלמוד. נביא כמה ראיות לדברינו.

1. הפירוש מלווה את הסוגיה מתחילתה ועד סופה ומפרש מקומי על דרך זפוט, בניגוד לפירוש בעלי התוספות המתמקד רק בנושאים נבחרים בסוגיה ומרבה להשוות בינה לבין סוגיות אחרות בתלמוד. אומנם הפירוש לביצה ארוך יחסית לפירוש רש"י לשאר המסכתות - מספר המילים בפירוש לביצה גבוה באופן יחסי ממספר המילים ברוב רובם של הפירושים למסכתות אחרות.⁵ האריכות נובעת מכמה תכונות: א. ביאור ברור רובם של הפירושים הלכתיים. נבאר הכוונה: רש"י בפירושו לתלמוד קיצר בשפירש אגדות; משום כך במסכת ביצה, שכמעט כולה רק נושאים הלכתיים, הפירוש יחסית ארוך. ב. ביאור ארוך ומפורט יחסית. ניתן להבחין בכך מתוך השוואת הפירוש באן לפירוש רש"י במקומות מקבילים. נראה דוגמה לשם ההשוואה.⁷ בדף יב ע"א-ע"ב מצויה ברייתא:⁸

על שיר הפתיחה במקור ב ראה להלן סוף פרק עשירי.
דברי מגיה מקור ק מובאים להלן, עמ' 42. בשער דפוס ויניציאה רפ"א נכתב: 'מסכת ביצה עם פירוש רש"י ותוספות'.
ראה ארנד, סוכה, עמ' 14, ושם הערה 3.
ראה הנתונים אצל ארנד, סוכה, עמ' 14 הערה 3. ביחס למסכתות ברכות ומגילה שבהן יש הרבה אגדות.
דוגמה נוספת המלמדת על אורכו של הפירוש לביצה היא הביאורים לסוגיית כרם רבעי בדף ה ע"א עולה - ד"ה 'ותניא' - ע"ב ד"ה 'כבר נמנו' לעומת הביאורים לאותה סוגיה בראש השנה לא ע"ב ד"ה 'היה טוב בדף כד ע"ב ד"ה 'ולערב'.
סתם ציטוטים במבוא מפירוש רש"י למסכת ביצה הם מתוך מהדורתנו.

רבה אם יכולין לומר לו שחוט מיד שיש לו כבר עפר למטה שרינן ליה אבל אם
 35 אנו צריכין לומר לו חפור תחילה לא נתיר לו. דילמא: לאחר חפירה ממליך*
 36 נמצא שחפר* בחנם. הא עדיפא: דלא תגזור הכי. והא קא עביד כתישה: לרב יהודה
 37 פריך דאמר והוא שיש לו דקר נעוץ אלמא טעמא* דמתניתין לאו משום דאתי
 38 עשה דוכסהו בעפר (שם) ודחי את לא תעשה כל מלאכה (שם' כ, י) אלא משום
 39 דכבר חפור ועומד הוא והא קא עביד כתישה שעדיין רגבים מדובקים בו* ואינן
 40 ראויין לכסוי אלא אם כן כותשן וכותש תולדה דטוחן הוא ומלאכה היא.
 41

35 רבה] חסר בגה יכולין] יכול בנה אנו נוסף ז לו (ראשון)] חסר בד שחוט... לומר לו
 [שחוט... כבר עפר מוכן למטה... לומר לו [לך] ט מיד] שכל נוסף א שבכל נוסף ו שיש
 ישו לו (שני)] חסר ד כבר עפר למטה] עפר למטה אבו עפר למטה כבר ג שרינן] שדינן
 ב ליה] חסר ד אם אנו] חסר ב אם גה 36 לו (ראשון)] לך נוסף אבנהו תחילה] וכסה
 נוסף ג תח[י]לה ז דילמא] דדילמ' בה לאחר חפירה ממליך* ממליך לאחר חפירה ג ...
 מימלך בד אחר הפיר... ז ולא שחוט נוסף ק 37 נמצא] ונמצא בגדהט שחפר* שחופר
 בק שהפר ז עדיפא] עדיפה ז דלא] ולא גד תגזור] טפי נוסף בגה הכי] הכא ג והא
 ומודים שאם שחט וכול' והא ב פיס' ומודין שאם שחט כולי והא גה [ז...>] והא ט לרב
 (ד)[ל]רב ז 38 פריך דאמר] (דאמ' פריך) [פריך דאמ'] ב והוא] חסר ד נעוץ] מבעוד יום
 נוסף אהו טעמא*] דטעמ' ק משום] (דנ) נוסף א דאתי עשה דוכסהו בעפר] דכסהו בעפ'
 דאתי עשה ד 39 דוכסהו בעפר] דיום טוב ושמחת בחגך א חסר בגהו דיום טוב ושמחת בחגך
 ו [דכסהו] ט את... כל מלאכה] וכל מלאכה לא תעשה הוא דאתי עשה ודחי את לא תעשה הוא
 א את] חסר דט כל מלאכה] ה[ו]א ב הוא גהו ולא תעשה הוא נוסף ד 40 דכבר חפור]
 חפור ד חפור ה ועומד הוא] הוא ועומד בדקר א הדקר נוסף ב הוא העפר ג ועומד דט הוא
 ו כתישה שעדיין] כתישין דעדין א ... שיש ד ... ועדיין ה ... דעדין ו כתישה... ז בו] הן או
 בו] זהם ק 41 לכסוי אלא אם כן כותשן וכותש] לכיסויי דכותש ז כותשן] כותשן א כותשין
 ב כותש[ו] ה וכותש... עביד גומא] [וכתישה תולדה דטוחן היא ומלאכה היא והא קעביד גומא]
 ה וכותש] וכותשה בג ומלאכה היא] ואב מלאכה הוא א ואב מלאכה דט מלאכה הוא ו ואב
 מלאכה היא ז

36 חפור: במקורות אבגהז: 'לך חפור'. 39 דוכסהו בעפר: כעין זה אצל ר"י מלוניל.
 במקורות בגהז וברש"י על הרי"ף לעדיו ואצל ר"א אין מילים אלה, ובמקור א וכעין זה
 במקור ו הנוסח: 'דיום טוב ושמחת בחגך (דב' טז, יד)'. וראה רבנו חננאל להלן ח ע"ב
 ד"ה 'ודחינן ודאי'. כל מלאכה: במקורות בגהז וברש"י על הרי"ף לעדיו ואצל ר"א
 אין מילים אלה. הפסוק הוא בשבת, והעיר מסורת הש"ס בפסחים מח ע"א שעדיף היה
 שיהיה פסוק בעניין יום טוב, כנאמר בפסח: 'כל מלאכה לא יעשה' (שם' יב, טז). קרוב
 לכך הנוסח במקור א: 'וכל מלאכה לא תעשה'. ורש"י בדף ח ע"ב ד"ה 'ודאי נמי' מביא
 פסוק הנאמר לגבי פסח: 'לא תעשה מלאכה' (דב' טז, ח). וראה רש"י להלן יב ע"א ד"ה
 'לוקה' (ראשון) ודברינו שם. 40 בו: כך ברוב העדים ואצל ר"י מלוניל. במקורות אוק
 ובכתב יד ברלין של רש"י לרי"ף ואצל ר"א: 'הם' או 'הן'. וברוב עדי הנוסח של רש"י
 על הרי"ף וברייב"ב, רייב"ב, ר"א בכתב יד לייפציג, תלמיד הרמב"ן ור"ן אין 'בו' ואין
 'הם'. 41 ומלאכה היא: במקורות אדזט וברוב עדי הנוסח של רש"י על הרי"ף ואצל ר"י
 מלוניל במקום 'ומלאכה' הנוסח: 'ואב מלאכה'. לגבי 'היא' אולי עדיף כבמקורות או ואצל

27 קא מהדרי והכי קאמרי לא יגמור מעשה השחיטה דהיינו כסוי* לא יגמור מעשה
 28 אף על פי ששחט לא יגמור. השוחט שבא לימלך: אף על גב דהשוחט
 29 דיעבד על כרחיך הכא לכתחילה השוחט שבא לשחוט בהמה ובא לימלך לה
 30 יעשה אם ישחוט אם לאו הואיל ואין לו עפר תחוח בית שמאי אומרים כו
 31 יוסף אמר* כו: ולקמיה מפרש במאי קמפלגי רבה ורב יוסף אליבא דבית שמאי
 32 בעפר (וי' יז, יג): משמע שיהא* נבלל וטמון בעפר קודם הכסוי. וכסוי עפ"י
 33 משמע דלא קפיד אלא אכסוי. אית לן דרבי זירא: ובעינן עפר למטה והכי קא
 34

ק דאי] דוקא ג שחט] עבד אבו דמשמ' דיעבד נוסף ג ליה בית שמאי] חסר ב ליה
 בית שמאי ו 26 לשחוט] למישחט ו כן] חסר ב [כן] ט *תיחוח מוכין] מוכין תוחח
 תוחח... בגה מוכן תיחוח דק מוכן ט ישחוט] יש[ל]ח[ו]ט לכרח'ל ז כו' נוסף ו 27 בגדהט
 (רבית הלל אכסוי לחודיה קא מהדרי) וכו' בתמיה א בתימ' בז חסר ט הא] והא א ו
 הלל] וב"ה ד חסר ט אכסוי] א[כי]סוי א מכיסוי בדט איכסויי ז לחודיה] לחודי ו 28
 מהדרי] קאמרי ד [הוא] דמיהדר (ליה) ז השחיטה] שחיטה ד שחיטה וב"ה מכיסוי לחוד
 קאמרי והכי קאמ' לא יגמור מעשה שחיטה ד דהיינו] דהני ט כסוי* הדם נוסף ה
 ישחוט] לישחוט ו 29 אף על פי] ואע"פ ג יגמור] השחיטה נוסף או עד כאן נוסף
 השוחט שבא] ובא או ... ובא ז שבא... לשחוט בהמה] חסר בגדהט דעלמא] בעל
 ז 30 דיעבד] דאיעבד אז על כרחיך הכא] הכא על כרחיך אזי לנו] לפנינו ז 31
 אעשה או ישחוט] אשחוט א אם (שני)] ואם גוז תחוח] חסר אד תוחח בט מוכן ו
 יוסף אמר* כו] חסר ה 32 אמר*] אומר א אומ' ק ולקמיה] ולקמן דט קמפלגי] פלגי
 פלגי בגדהוט 33 משמע שיהא*] (נפסל ל) נוסף א שיהא ב ... שהו' ק נבלל] נבלל
 נפללו הכסוי] כיסוי ד וכסהו] (וי)כסהו עפר] בעפר אבו 34 דלא] לא א ה
 בה דרב] ר' ו ובעינן] ובעיא ד למטה] רבה סבר אי איכא עפר מוכן כול' נוסף ג
 ליה נוסף ו

השוחט חיה ועוף: השוחט משמ' דאיעבד אין לכתחילה לא ופליגי ב"ה ואמרי
 ישחוט דמשמע לכתחילה. מכלל דתנא קמ' סבר ישחוט: לכתחילה בתימ' והא השחט
 דתנא תנא קמא משמע דאיעבד. הא לא קשיא: כלומר אי לאו פירכא אחריתיה
 קשיא. דלא ישחוט ויכסה קאמ': כלומר אם שחט לא יגמור מעשה השחיט' והיינו
 כיסוי ותנא קמא סבר יגמור אם שחט. אלא היינו פירכא דקתני סיפא ומודי שא
 שאם) שחט שיחפור בדקר ויכסה מכלל דרישא בלכתחלה פליגי ואי רישא לכתחלה
 הוא היכי קתני השוחט דמשמע דאיעבד אין לכתחילה לא כו' תוס'.
 דאי שחט: במקורות אבו: 'דאי עבד'. ובמקור ג נוסף: 'דמשמע דיעבד'. ובמקור ק
 'דעבד' לפני 'דאי'.

פירוש רש"י לתלמוד הוא כלי עזר יסודי להבנת התלמוד. בספר שלפנינו יוצאת לאור מהדורה ביקורתית של פירוש רש"י למסכת ביצה. המהדורה מבוססת על עדי הנוסח של הפירוש, והוקדם לה מבוא, שבו תוארו עדי הנוסח ונידונו כמה היבטים בפירוש רש"י למסכת ביצה.

המהדיר, ד"ר אהרן ארנד, מרצה במחלקה לתלמוד באוניברסיטת בר-אילן, ומפרסם מחקרים בפרשנות התלמוד ועולם התפילה. בין השאר ההדיר את פירוש רש"י למסכתות ראש השנה, סוכה ומגילה.

עיצוב העטיפה: דיקלה יובל

על העטיפה: בני ישראל יוצאים ממצרים. הציור שולב מתחת למילה 'בצאת', שבפסוק 'בצאת ישראל ממצרים בית יעקב מעם לעז' (תהלים קיד, א). פסוק זה פותח את המזמור השני של פרקי ההלל הנאמרים בשלושת הרגלים. בציור גברים ונשים, מהם הולכים מהם רכובים על סוסים. ראשון ההולכים נושא דגל וכמוהו אחד הרוכבים.

עמוד מתוך כתב יד של הגדת ברצלונה, ספרד, המחצית הראשונה של המאה הי"ד.
באדיבות הספרייה הבריטית, לונדון. Add. 14761, f. 66v © The British Library Board.

ISBN 978-965-536-407-1

